

INTERVJU

Marjan Sedmak ter Jože Ramovš in Božidar Voljč**Od novinarja do predsednika AGE-a**

Ključne besede: AGE, starajoča se družba

AVTORJA: *Marjan Sedmak* je predsednik AGE-a Platform Europe, najpomembnejšega Evropskega združenja upokojenskih organizacij in tesnega partnerskega sodelavca Evropskega parlamenta in Evropske komisije za vprašanja staranja. V Sloveniji je znan kot pronicljiv časnikar, ki je desetletja poročal v naših občilih iz različnih držav in velikih svetovnih prestolnic. Njegov jezik in vedenje odraža klasično izobrazbo in humanistično osebnostno usmerjenost. V zadnjem desetletju usmerja svoje sile predvsem v delo za kakovostno staranje čedalje večje upokojenske generacije. V Ljubljani je predsednik Mestne zveze upokojencev in pobudnik njihovih dnevnih centrov za aktivnosti starejših po Ljubljani.

Dr. Jože Ramovš je antropolog in socialni delavec. Zadnji dve desetletji dela predvsem na področju socialne gerontologije. V ospredju njegove znanstvene in akcijske pozornosti so med drugim medgeneracijsko sožitje in komunikacija, osebna priprava na kakovostno staranje in družbena priprava na velik delež starega prebivalstva ter oblikovanje novih medgeneracijskih programov sodobne socialne mreže.

Dr. Božidar Voljč, dr med., je diplomant javnega zdravstva in specialist družinske medicine. Bil je direktor zdravstvenih domov, vodil je Zavod RS za transfuzijsko medicino, katerega delovanje je povzdignil na raven kolaborativnega centra Svetovne zdravstvene organizacije (SZO). V neodvisni Sloveniji je bil minister za zdravstvo v prvi slovenski vladi, član Izvršilnega odbora SZO, na Inštitutu Antona Trstenjaka pa vodi zdravstveno gerontologijo.

1. ŽIVLJENJSKA POT

RAMOVŠ: *Ustavimo se najprej pri Marjanu Sedmaku – kdo je to? Kako ga je življenjska pot pripeljala do današnjih dni: kot človeka, humanista, izobraženca, časnikarja, pa vse do predsednika AGE-a – največje evropske organizacije starejših ljudi.*

SEDMAK: Pierre Daninos, Francoz, je pred desetletji napisal humoristično pripoved o majorju Thompsonu, Angležu, ki je kot pripadnik togega višjega sloja izrekel naslednjo znamenito izjavo: »Pravi gentleman se nikoli ne predstavi sam.« Ti časi so očitno minili in če že moram, bi povedal tole.

Odraščal sem v družini, ki je bila plod rapske pogodbe, kar pomeni, da so morali moji starši zapustiti rodne primorske – ali natančneje, obmorske – kraje. Moram reči, da me to spremlja vse življenje v dobrem in slabem smislu. Osebnost sem zelo navezan na rojstno vas svojega očeta, kjer sem tudi preživel del svojega življenja. To je vas s pogledom na Tržaški zaliv, vas Križ. Tam je točka, ki se imenuje Sv. Primož in na njej je nekoč stala cerkva, pa je v Jožefinskih časih tudi razpadla. Ni bila toliko bogoslužni objekt, ampak bolj orientacijska točka za ribiče, ki so lovili v Tržaškem zalivu. Zdaj je tam razgledna točka. Od tam je najlepši pogled na Tržaški zaliv.

V povojnih letih je bila zelo močna vertikalna dinamika, tako da smo tudi otroci iz preprostih

družin šli v kakovostne šole. Moram pa povedati še nekaj. Starši so se po rapalski pogodbi preselili v Maribor. Leta 1941 so morali bežati pred Himmlerjevim dekretom, zato smo se spet zatekli pod italijansko okupacijsko oblast. Tako sem postal 1941. leta, natančno 23. julija, Ljubljčan. Malo niam med Križem in Ljubljano. S Križem sem okužil kar nekaj prijateljev, ki so sicer trdi »Kranjci«.

Povojna leta so bila skromna, leta revščine, težkega preživetja, nekaj pa nam je bilo dano – izobrazba. Za čuda smo se znašli v gimnaziji, ki je bila takrat elitna – klasična gimnazija; s prijateljem Božom se za tole mizo še danes polovico časa pogovarjava kar v latinščini, no, malo pretiravam. Dobili pa smo izredno dobro izobrazbo. Moji sošolci so bili dekani, strojniki, humanisti, pravniki ..., skratka ljudje so dobili v tej šoli dobro osnovo in so jo tudi izkoristili. Zanimivo je, da smo prišli Šiškarji na klasično gimnazijo čisto po neumnem naključju. Nas iz Šiške so namreč hoteli poslati za Bežigrad, tam je bil pa na Drenikovi relativno slabo zavarovan železniški prehod in so se starši eden za drugim uprli, češ, otrokom se bo kaj zgodilo. In so nas potem poslali v center na klasično gimnazijo. Prehod – danes se jim reče nivojski – je bil sicer tudi čez železnico na Celovski cesti, kjer pa je bila čuvajnica s čuvajem, ki je skrbel za to, da se mulci nismo zmuznili pod zapornicami – kar smo, mimogrede, počeli dvesto ali tristo metrov naprej v Tivoliju. Res pa je, da so bili vlaki tedaj bistveno počasnejši in glasnejši kot danes.

Dela v tistih časih ni manjkalo. Končal sem prvi letnik pravne fakultete, ko so me pobrali dobesedno na cesti in vprašali, če bi šel čez počitnice delati na Radio Ljubljana. In sva šla, s pesnikom Brankom Šömnom. Že čez štiri mesece sva bila redno zaposlena. Tako se mi je zgodilo, da sem namesto leta 1960 diplomiral šele leta 1962. Moral bi na sodnijo za pripravnika, pa me je premagal pohlep, saj sem imel že pet let »staža« in dvakrat

tolikšno plačo kot kolegi, ki so se odločili za pravosodje. Da ne omenjam dopusta, imel sem kar 18 dni v primerjavi z dvanajstimi, ki so jih imeli pripravniki.

Potem sem bil šest mesecev izredni dopisnik v vzhodni Afriki, kjer se je začelo obdobje osvobajanja in neodvisnosti. Od leta 1967 do 1970 sem bil dopisnik v Moskvi, od leta 1970 do 1974 pa v Rimu, kjer smo rešitev iz idejnih kriz socialističnega sveta iskali v evrokomunizmu. Potem sem imel vmes nekaj manjših problemov z oblastniki, tako da so me leta 1976 poslali v Avstrijo, da ne bi delal težav doma. V Avstriji sem živel do leta 1980. V začetku osemdesetih se je začela razprava o »trojnem funkcionarstvu«, v kateri ni šlo toliko za osebe, to je za takratnega glavnega urednika *Dela*, ki je bil ob tem tudi predsednik novinarskega združenja kot civilnodružbene organizacije in član predsedstva CK ZKS kot politične stranke, marveč v resnici za vlogo javnih občil in njihove neodvisnosti od strankarske politične sfere. Del stanovske organizacije se je tedaj izpostavil kot liberalno krilo, kar poudarjam zato, ker pogosto pozabljamo, da demokracija v Slovenijo ni prišla čez noč, marveč je temperatura na različnih koncih naraščala vsa osemdeseta leta in verjetno pomagala tudi Milanu Kučanu, ko je prevzel vodenje partije v drugi polovici osemdesetih let in zasukal krmilo partije v bolj liberalno smer ter nato v osamosvojitvev.

V Bonnu sem bil od jeseni leta 1986 do leta 1992 in to so bili živahni časi. Na domačem terenu nas je slovenski liberalizem spravil v konflikt s trdorokci v Jugoslaviji, v vzhodni Evropi je začelo vreti. Berlinski zid v glavah se je začel krusiti, dokler ni padel tudi tisti betonski. Združitev obeh Nemčij v skladu z načelom samoodločbe, ki ga je za svoje potrebe zagovarjal tedanji kancler Kohl, je zanesljivo koristila tudi nam, saj je to pravica vseh narodov, ne samo velikih – vsaj tako je Kohl odgovoril na moje vprašanje na prvi popočitniški tiskovni konferenci leta 1989, resda z nekoliko sitnim obrazom.

Proti koncu leta 1992 sem se končno vrnil iz Bonna in kmalu postal predsednik Društva novinarjev Slovenije, bržkone v veliki meri s slovesom človeka, ki se rad prepira z režimom. V društvu smo tedaj oblikovali izhodišča medijske zakonodaje, ki jo je mednarodno združenje novinarjev IFJ ocenilo kot vzorno in jo priporočalo tudi drugim tranzicijskim državam. Zakonodaja, sprejeta leta 2007, je naletela na prav nasproten odmev v stanovski in strokovni javnosti, bogu bodi potoženo. Po odhodu v pokoj sem bil še osem let vodja povezovalnega urada japonskega veleposlaništva z Dunaja, potem ko je Slovenija kmalu po osamosvojitvi odprla veleposlaništvo v Tokiu. Japonska diplomacija pa je bila bolj zadržana in je Slovenijo pokrivala vse do slovenskega vstopa v EU kar z Dunaja. Šlo je skratka za optični vtis, da se nekoliko popravi diplomatsko nesorazmerje.

V upokojensko organizacijo sem prišel dokaj naključno in sem leta 2000 skoraj nevede – metoda je znana: »Saj ni nič dela, morda dva sestanka letno« – postal predsednik Mestne zveze upokojencev Ljubljana, kjer se sem in tja kritično sporečemo tudi z našo nacionalno Zvezo društev upokojencev Slovenije. Od leta 2003 smo člani AGE Platform Europe, federacije upokojenskih organizacij, kamor so se kmalu potem vključili še drugi slovenski predstavniki; Inštitut Antona Trstenjaka, Zveza društev upokojencev Slovenije in v zadnjem letu tudi Univerza za tretje življenjsko obdobje. Vsega ima AGE danes 156 včlanjenih organizacij, pred vrati jih čaka še deset, vendar bo le-teh do naslednje Generalne skupščine zanesljivo še več. V AGE-u nas cenijo, ker smo resni delavci. Pred tremi leti sem bil izvoljen za enega od štirih podpredsednikov, maja letos pa sem na svoje začudenje in brez konkurence, praktično z nedeljeno podporo Generalne skupščine, postal predsednik AGE-a. V šali vedno pravim, da majhni ne ogrožamo nikogar in imamo zato več možnosti.

Takšen je moj sprehod skozi čas, ki mi je bil naklonjen.

2. AGE – EVROPSKA ZVEZA UPOKOJENSKIH ORGANIZACIJ IN NJEN POGLED NA POTREBE STAREJŠIH LJUDI

VOLJČ: Predlagal bi, da o AGE-u poveš nekoliko več, ne samo o strukturi, ampak tudi o ciljih.

SEDMAK: Začel bom s trditvijo, s katero se ne bosta strinjala in se z njo ne strinjam tudi sam. Gre za trditev, da je problematika staranja in starejših sorazmerno nova. Samemu sebi bom takoj ugovarjal in tudi vidva mi bosta, češ, v Sloveniji smo se z gerontologijo ukvarjali med prvimi v Evropi. Mislim na dr. Accetta, ki je gerontologijo na Slovenskem razvijal že v šestdesetih letih, pa tudi dr. Anton Trstenjak je obravnaval to tematiko s svoje perspektive. Trditev moram zato relativizirati. Če pustimo ob strani Združene narode, ki so o pravicah starejših in njihovi pravici do dobrega počutja in vključenosti v družbo spregovorili že pred dvajsetimi leti na Dunaju in ponovno pred desetimi (2002) v Madridu, in če pustimo ob strani tudi Svetovno zdravstveno organizacijo, ki je leta 2007 sprožila akcijo v prid starosti prijaznih mest in pripravila čudovito definicijo zdravega staranja, se EU v svojih politikah, če uporabim žargon bruseljskih uradnikov, z vprašanji kakovostnega staranja dolgo sploh ni ukvarjala, ko pa se je le začela, je osrednjo pozornost posvetila podaljševanju prisotnosti starejših na trgu dela. In se opravičujem, če posnemam evrobirokratski novorek. Šlo je pač za iskanje odgovora na vprašanje, kako starejše delavce spet spraviti v pogon, ter za vprašanje, kaj bomo počeli, ko se bo razmerje med zaposlenimi, se pravi med aktivno populacijo, in upokojenimi, se pravi tistim delom, ki že dobiva tako imenovano rento iz svojega preteklega dela, začelo nagibati v prid teh drugih.

Spominjam se panične reakcije, ko je ta problematika pričakovanih demografskih sprememb leta 2003 začela prodirati v zavest širše javnosti. Eden od izdajateljev *Frankfurter Allgemeine Zeitung-a*,

gospod Schirmmacher, je izdal knjižico, ki je govorila o pravi zaroti Metuzalemov. Temu dokaj pesimističnemu gledanju je sledil odziv, ki se je izoblikoval kot razprava o časovnem »oknu«, torej o času, ki je na voljo za sprejetje potrebnih ukrepov in prilagoditev. Slej ko prej pa je bilo slišati trditve, da so starejši breme za družbo. Tudi na reakcije zoper takšne trditve ni bilo treba čakati dolgo. O starejših so/smo začeli govoriti kot človeškemu kapitalu oziroma viru, ki je, prvič, veliko prispeval k razvoju družbe – ne samo v materialnem pogledu, in drugič, ki še vedno prispeva, le da tega ne vidimo in ne razvijamo. Prek tega dialoga začenjamo odkrivati stvari, ki so že tu in jih ne vidimo – denimo vsakodnevno solidarnost, sožitje med generacijami dedkov in babic ter očetov in hčera in vnukov in vnukinj –, ter stvari, ki bi jih še lahko dosegli, če bi se znebili zoženega, »tunelskega« gledanja, ki vidi v starejših stroške družbe.

Takšna perspektiva zahteva od nas celo zaporedje novih odgovorov. AGE uporablja pri tem izraz holistični, to je vse zajemajoči pristop k problematiki starajoče se, ali lepše, dolgožive družbe. To pa je spet povezano s pomembno spremembo. Medtem ko je bila desetletja poglavitna pozornost socialnih politik namenjena ustanovi, stopa zdaj v ospredje posameznik s svojimi potrebami in pričakovanji. Sama podpora, ki jo potrebuje, pa ni več podpora zaradi njegove takšne ali drugačne nemoči, marveč podpora za ohranjanje njegove samostojnosti, njegove pravice, da odloča o načinu svojega življenja. Ta vse zajemajoči pristop zato vpliva na delo AGE-a tako, da temeljne pravice in spopad z diskriminacijo starejših ne zajemajo več, kot pred desetletjem, samo problematiko zaposlovanja starejših delavcev, marveč zlasti tematiko socialne varnosti in primernega dohodka, dostopa do potrebnih dobrin in storitev, do ustreznega bivališča in mobilnosti, do zaposlitve in vseživljenjskega učenja, nadalje do aktivne udeležnosti v družbenem, to je kulturnem in političnem življenju, ter utrjevanje zdravja s preventivo, zdravljenjem in oskrbo.

Pri tem pa vseskozi poudarjamo, da je treba rešitve za ta vprašanja iskati v duhu medgeneracijskega sožitja, ali z drugačnimi besedami: nobena rešitev ne more biti v izključno korist ene same generacije. Geslo o zdravem in aktivnem staranju dobiva vse bolj zaokroženo vsebino, zdravo in aktivno staranje je nekaj, kar poteka v medsebojnem učinkovanju vseh generacij, tako da se zdaj ne nanaša le na starejše generacije, marveč govorimo o zdravem in aktivnem staranju skozi vse življenjsko obdobje. Zdravo in aktivno staranje se začne tako rekoč z rojstvom, cilja pa sta za vse generacije predvsem dva – najprej podaljšati zdravo obdobje življenja in skrajšati čas bolehnosti in odvisnosti, nato pa s kakovostnim življenjem zagotavljati, da ostajajo tudi starejši aktivni del družbenega dogajanja in življenja vse do pozne starosti.

Ko gre za silno raznoliko delo, ki ga opravlja starejša generacija, se seveda sprašujemo, koliko je vreden ta njihov prispevek k preživetju družbe. Smo pri vprašanju tržnega gospodarstva, ki meri le vrednost tistega, kar se kupuje in prodaja na trgu, t.j. vrednost na trgu prodanega blaga, storitev in delovne sile. V tako zoženi perspektivi pozabimo na vse, kar zunaj trga opravi generacija »tržno odpisanih«. Po nekaterih izračunavanjih gre za milijardne vsote. Žal prispevka, ki mu rečem socialna vrednost, ne merimo, merimo pač zgolj tržno vrednost, pa še tisto pomanjkljivo, če pomislim na veliko črnega dela, ki razsaja po Sloveniji. Dejstvo, da ne merimo socialne vrednosti, vrednosti prostovoljskega dela, dela v soseski, socialne vrednosti transferja premoženja in sredstev starejše generacije na mlajšo generacijo in tako naprej, je prav tako ena od oblik diskriminacije starejše generacije.

Industrijska družba je upokojeno generacijo odlagala na socialno smetišče zgodovine. Sodobna prizadevanja gredo v nasprotno smer, starejšo generacijo vračajo družbi. Vse to se odvija znotraj nasprotujočih si silnic sodobnega dogajanja, za katerega je med drugim značilna tudi finančna in gospodarska kriza. Zato pa je treba biti vedno zelo pozoren: dogaja se, da v

tej ali oni razpravi celo politiki paradigmo aktivnega in zdravega staranja zožijo tako, kot da gre le za zniževanje stroškov, ki jih ima družba s starejšimi. V nasprotju s tem trdimo, da starejši niso strošek, ker puščajo za seboj lepo razvojno dediščino, ter da je cilj prizadevanj za spremembo pristopa na eni strani umnejša razporeditev sredstev, ki jih starejša generacija potrebuje za kakovostno in dostojanstveno življenje, ter po drugi prilagajanje delovanja sistema njihovim dejanskim potrebam in pričakovanjem – in ne predvsem potrebam ustanov in ponudnikov storitev.

Skratka, v tem času se je odprla cela vrsta konkretnih vprašanj. Ena od značilnih zadev, ki doživlja ne samo v razglabljanjih, marveč tudi v praksi silovit razvoj, je področje bivalne politike. Dr. Voljč, ki mi v tem pogovoru postavlja vprašanja, je bil sam zelo aktiven v kampanji za nastajanje starosti prijaznih mest. Ta akcija, ki jo je sprožila Svetovna zdravstvena organizacija, ima že toliko podmladka, da jim je že težavno slediti. Starosti se ne prilagajajo samo mesta, starosti se prilagajajo tudi manjši kraji. Tudi na tem področju imamo dvojen razvoj: ne govorimo več samo o starosti prijaznih mestih, marveč nasploh o starosti prijaznem okolju, hkrati pa se je iz celotnega procesa izcimila ugotovitev, da je starosti prijazno okolje prijazno vsem generacijam. Najpomembneje pa je, da se je okrepila zavest, ki jo je junija na konferenci Svetovne zdravstvene organizacije v belgijskem Liegu izrazil eden od afriških delegatov: začeti se moramo zavedati, da mesta gradimo za ljudi, mesto ni zaradi samih stavb ali demonstriranja poslovne odličnosti, mesto je namenjeno ljudem in njihovemu dobremu počutju. Zaradi klančin in podobnih zadev, potrebnih starejšim ljudem in invalidom, smo se začeli vpraševati, čemu sploh je namenjeno mesto, kraj, kjer v razvitem svetu živi tretjina prebivalstva. In smo prišli do očitno presenetljivega zaključka: mesto je ustvarjeno zato, da se ljudje v njem dobro počutijo. Mladi in stari, vsi po vrsti.

Pri tem pa končno tudi ne smemo pozabiti, da živimo v silovito inovativnem svetu, v katerem bo treba pravočasno poskrbeti za to, da bo prednosti novih tehnologij lahko uživala tudi starejša generacija. Delo z računalniki in medmrežjem je šele začetek tega razvoja.

VOLJČ: Kako pa AGE pripravlja te odgovore? Kakšno metodiko ima? Če ga primerjamo s Svetovno zdravstveno organizacijo, ki ima to metodologijo že izdelano, je AGE razmeroma mlada organizacija.

SEDMAK: AGE Platform Europe, evropska federacija organizacij starejših in za starejše, je letos slavila desetletnico obstoja in dela. Začetki leta 2001 so bili skromni in v senci drugih velikih evropskih nevladnih organizacij, kot so Women's Lobby, Youth Forum, ETUC in še vrsta drugih s tremi in več desetletij tradicije. Izjemno hitra rast organizacije, ki je strogo neprofitna, je dokaz, da je bila že dolgo več kot potrebna. Danes gre za krovno organizacijo, ki je na zadnji Generalni skupščini naštel 156 včlanjenih organizacij, te pa imajo v svojih vrstah več kot 28 milijonov individualnih članov. Pred vrati čaka še osem organizacij, ki naj bi jih Generalna skupščina maja prihodnjega leta sprejela, v primeru izpolnjenih pogojev. Število kandidatov pa se bo dotlej zanesljivo še povečalo. V celoti si prizadevamo, da bi izražali hotenja in prizadevanja kakih 150 milijonov starejših prebivalcev Evropske unije. Moč in s tem metoda organizacije je v tem, da obdeluje široko pahljačo tako imenovanih politik, ki vplivajo na življenje starejših in upokoencev, to pa tako, da je proces razmišljanja, razpravljanja in sprejemanja stališč plod aktivne udeležbe včlanjenih organizacij na evropski, nacionalni, regionalni in tudi lokalni ravni. V angleškem izvorniku uporabljamo naziv evropska platforma prav zato, ker gre dejansko za platformo izmenjave izkušenj in najboljših praks. Te na naslednji ravni premlevajo, če lahko tako rečem, tako imenovane ekspertne skupine – šest

jih je –, izoblikovano podobo daje stališčem sekretariat, kjer dela med deset, dvanajst ljudi, seveda pa je za dokončno obliko politike AGE-a pristojna Generalna skupščina, ki zaseda enkrat letno.

RAMOVŠ: Kaj pa EURAG?

SEDMAK: Pred dvema letoma se je tudi EURAG včlanil v AGE in v njem aktivno deluje. Na začetku zadnjega desetletja, takšen je vsaj moj komentar, je začel usihati in tudi s financiranjem in iskanjem pravega pristanišča je bilo kar nekaj težav. Gre spet za mojo osebno razlago, toda menim, da je bil temeljni namen EURAG-a izpolnjen s tranzicijo vzhodnoevropskih držav, saj je bil ustanovljen, podobno kot tudi nekaj organizacij na drugih področjih, da bi prenašal evroatlantske izkušnje v sisteme tranzicijskih držav, zlasti v sisteme držav srednje in jugovzhodne Evrope. Ko je bilo delo kolikor toliko opravljeno, EURAG ni imel več zavzetih podpornikov. Vedno poudarjamo, da je AGE organizacija, ki je povezana predvsem z dogajanjem v EU in občasno sega na področja bodočih članic, povezan pa je še najbolj z dialektiko dogajanja v inštitucijah EU. EURAG je imel širše cilje, ki so segali prek območja EU.

RAMOVŠ: Kako AGE deluje v primerjavi s Svetovno zdravstveno organizacijo?

SEDMAK: Tukaj sem precej bos, ker Svetovne zdravstvene organizacije ne poznam dovolj dobro, da bi jo lahko komentiral, lahko pa rečem, da jo intenzivno spremljamo zlasti na tistih področjih, ki zadevajo kakovost življenja starejših, kjer je Svetovna zdravstvena organizacija zastavila kar nekaj odličnih izhodišč. Ta so referenca tudi za naše delo, kot primer naj navedem že omenjeno akcijo v prid starosti prijaznim mestom z definicijo, ki je v ospredje postavila prav starejšega človeka z njegovimi potrebami in pričakovanji. Ponovim pa naj, da gre za organizacije, ki so v prenekaterem pogledu, zlasti pa finančnem, v zelo različnem položaju. AGE ni organizacija bolnikov kot takšnih, saj se ne opiramo na specifično strokovno znanje glede različnih bolezni,

ne zagotavljamo enakih informacij, kot specializirane evropske organizacije bolnikov – denimo diabetes – in tudi ne storitev v tej zvezi. Ne glede pa so t.i. zdravstveni dosjeji izjemno pomembni za naše delo in jih AGE spremlja, predvsem pa si prizadeva osvetljevati, kolikor je le mogoče, vprašanja kakovosti življenja starejših pacientov, kamor sodi tudi preprečevanje zdravstvenih zlorab. Konkretno smo se vključili v zdaj še nezaključeno razpravljanje o kliničnem preizkušanju zdravil z opozorili, da le malo vemo o tem, kako zdravila vplivajo na starejši organizem, saj so običajno preverjana na vzorcu mlajših pacientov. Potem, ko se je dolgo zavzemala za razvoj specifične strategije geriatrične medicine, je AGE vključena tudi dialog znotraj EMA, vendar lahko o tem podrobneje govori kolega Voljč, ki je naš predstavnik – skupaj z gospo Babro Westerholm, poslanko švedskega parlamenta – v enem od delovnih teles. Nasploh se vključujemo tudi v razprave o celotnem »farmaceutskem paketu«, kamor sodijo med drugim tudi vprašanja, kot so polimedikacija, ustrezna informacija o zdravilu itd. Pri tem pa velja poudariti, da AGE, ki naj bi po navpičnici zagovarjal interese starejših, presega to omejitev in sega na vodoravno linijo, saj gre za problematiko, ki je skupna vrsti različnih družbenih skupin zunaj skupine starejših.

VOLJČ: Svetovna zdravstvena organizacija dela tako, da ko dobi nalogo na nekem področju, generalna skupščina to nalogo izda, potem angažira najboljše strokovnjake na svetu in jim da dve leti časa. Dana jim je tudi možnost srečevanj in čez dve leti morajo oddati dokument, ki ga potrdi izvršni odbor.

SEDMAK: Kot rečeno, gre za dve organizaciji, ki delujeta v različnih okoliščinah, tudi finančnih, in nobenega smisla ne bi bilo delo podvajati, boljše je, če se dopolnjuje. Svetovna zdravstvena organizacija razpolaga s finančnimi sredstvi, ki ji dejansko dovoljujejo, da vključuje v delo najboljše strokovnjake. AGE deluje v okviru programov in razpisov, ki jih objavlja Evropska unija, ne

ukvarja pa se s specifično raziskovalnim delom. Gre za konkretne projekte in razpise predvsem v okviru sedmega okvirnega programa EU, zanje je bil doslej pristojen Generalni direktorat za zaposlovanje in socialne zadeve, poslej pa naj bi bil Generalni direktorat za pravosodje (gre za področje protidiskriminacije). Dodana vrednost, ki jo lahko prispeva organizacija, kot je AGE, je ravno v naboru izjemno velikega števila konkretnih rešitev na samem terenu ter nekakšne borze idej, ki se lahko posnete ali prilagojene prenašajo v druga okolja. Če smo se odločili, da reševanje problematike starejših približamo njim samim in njihovim potrebam ter pričakovanjem, potem se moramo pač zavedati, da si morajo različna okolja iskati različne rešitve. Pri tem pa še enkrat poudarim: ne zaradi varčevanja nasploh, marveč zaradi boljšega razmeščanja sredstev in boljše prilagodljivosti potrebam samega porabnika ali potrošnika.

Naj za primer navedem tako žgoče vprašanje dolgotrajne oskrbe starejših, kjer imamo med članicami Evropske unije širok razpon rešitev od držav, kjer ima poudarjeno vlogo še vedno institucionalna oskrba, to je oskrba v domu, prek držav, kjer oskrbo opravljajo na domu bodisi izvajalci ponudnikov storitev bodisi tako imenovani neformalni oskrbovalci (problem »badanti« v Italiji, kjer gre za tujo, tudi neprijavljeno delovno silo), do držav, kjer poglavitno vlogo v oskrbi starejših še vedno igra družina. To je ena os problema. Drugo predstavlja prenos težišča v posameznih državah z ene oblike oskrbe na drugo. Naj spet navedem primer Švedske, ki je bila, kar zadeva oskrbo, še nedavno tega zelo »institucionalna«, zdaj pa, kot je rekel eden od udeležencev nedavnega posveta Interlinks v Badnu pri Dunaju, kot oskrbno enoto spet odkriva družino. Tukaj se nekako srečamo s prizadevanji Svetovne zdravstvene organizacije, ki v bistvu poziva k humaniziranju položaja starejših, bolnikov in sploh vseh, ki za samostojno življenje in samoodločanje potrebujejo nekaj opore, in delovanjem AGE, ki skuša iz konkretnih izkušenj precediti nekakšen splošen evropski vzorec,

vendar spet takšnega, ki ga bo moč prilagajati potrebam konkretnega okolja. Pri tem moramo seveda upoštevati dejstvo, da gre za področje, na katerem Evropska unija nima pogodbenih pristojnosti za direktivno ukazovanje, kako naj države članice organizirajo svoje zdravstvene in socialne sisteme (vendar pa lahko nanje žal pritiska po finančni plati, ko jim nalaga uravnoteženje javnih izdatkov). O samem postopku sprejemanja stališč pa smo govorili prej, ko je šla za razmerja med ekspertnimi skupinami in organi AGE. Tudi samo delovanje ekspertnih skupin se razvija in prilagaja. Strokovnjake v te skupine imenujejo nacionalne organizacije, preverjanja strokovnosti pravzaprav ni, čeprav smo imeli doslej kar srečno roko. Na zadnjih sestankih smo ugotovili, da imenovanje teh strokovnjakov za enoletno obdobje ni smotno. Gre za dve konferenci letno, kar je komaj dovolj za uvajanje, tako da bo poslej veljalo imenovanje za dve leti. Pomembno pa je, da ima strokovnjak reputacijo na nacionalni ravni, saj mora določena znanja prenašati iz nacionalne ravni v ekspertno skupino, kjer se potem pripravljajo različni dokumenti in stališča.

Na videz in iz pritlične lege bi se zdelo, da gre za vrtenje v prazno, ali kot je nekoč rekla neka malo omejena upokojenska voditeljica: »Kaj pa imamo od organizacij, kot je AGE?« Pa vendar: Evropska unija je začela nastajati kot Montanska unija, kot otrok kapitala. Danes govorimo o Evropskem socialnem modelu ESM, socialna problematika pa je kljub vsem težavam le predmet evropskih politik do te mere, da je vstopila tudi v konstitutive dokumente, Lizbonsko pogodbo, in da se ji v nastopnih govorih tudi najvišji funkcionarji ne morejo izogniti. Tudi Barroso je ob vnovičnem nastopu svoje funkcije moral povedati, da ostaja EU socialno vzdržnosti zavezana skupnost. Nepričakovano je v tem vključevanju socialnega elementa v evropske politike veliko prispevala prav Slovenija ob svojem predsedovanju leta 2008, ko je posvet, organiziran 28. in 29. aprila na Brdu postal vzorec za vse naslednje predsedujoče, tako

da je vsaka od predsedujočih držav organizirala mednarodno konferenco, posvečeno prav socialni tematiki.

RAMOVŠ: Med mnogimi projekti je tudi kakšen, ki velja ali za prednostnega ali posebej uspešnega. Katerega od njih bi lahko posebej osvetlil? V prvi letošnji številki naše revije smo npr. prikazali AGE-jevo Evropsko Listino pravic in odgovornosti starejših, potrebnih dolgotrajne oskrbe in podpore.

SEDMAK: Naše najdražje že rojeno dete je seveda *Evropska listina pravic in dolžnosti starejših, potrebnih dolgotrajne oskrbe in podpore*. Projekt smo izpeljali v letih 2009 in 2010, Listina pa je bila skupaj s priročnikom natisnjena konec lanskega leta. Bila je plod kolektivnega napora in je naletela na izjemen odmev, tako da danes velja za referenčni spisec pravic in dolžnosti starejših, čeprav njen namen ni bil in še vedno ni v tem, da nadomesti že obstoječa prizadevanja na tem področju. Tako oblikovanje kot tudi popularnost Listine sta dokaz uspešnosti metode, ki smo jo ubirali in o kateri sem že govoril – o koristnosti vključevanja široke pahljače udeležencev in njihovih različnih izkušenj.

Naj tudi povem, da je imela Listina nekaj predhodnikov, tako na primer nekoliko drugačno zasnovano nemško listino, ki jo je pripravil Deutsches Zentrum für Altersfragen (DZA) iz Berlina, ali francosko listino, ki je bila bolj normativne narave in naslovljena zlasti na ponudnike storitev. Pri oblikovanju naše Listine je sodelovalo enajst organizacij iz desetih držav članic, prevedena pa je v kar trinajst jezikov, tudi v slovenščino. O zagretosti zanjo priča dejstvo, da so jo v Španiji prevedli tako v španščino (kastilščino) kot tudi v katalonščino. Njena posebnost je, da je naslovljena na same starejše in jih spodbuja, da se postavijo za svoje pravice s stavkom, ki se ponovi v vsakem členu, to je: »Listina pravi, da ohranjate, ko se starate in utegnete postati glede podpore in oskrbe odvisni od drugih, še naprej pravico...«. V desetih poglavjih so v Listini razčlenjene praktično vse

situacije, v katerih lahko pride do zlorabe, zane-marjanja ali nasilja nad starejšimi, ki so v oskrbi. Listina je bila sprejeta z izjemno naklonjenostjo tako v strokovni kot v politični javnosti, vključno z Evropsko komisijo.

Iztržek tega napora je nov dveletni projekt z naslovom Dobro počutje in dostojanstvo starejših, z domišljeno okrajšavo WeDO – švedska zamisel (iz *Wellness and Dignity of Older People*). Gre za projekt, ki uporablja za izhodišče metodologijo Bruseljske Svobodne univerze in nabor kriterijev kakovosti frankfurtskega inštituta ISIS ter že omenjenega berlinskega DZA. Tokrat sodeluje v projektu 18 partnerjev iz 12 držav, cilja pa sta dva: najprej oblikovanje standardov kakovosti v dolgotrajni oskrbi, ob tem pa tudi organiziranje nacionalnih koalicij tistih nosilcev dejavnosti, ki so pri svojem delu pripravljene te standarde upoštevati. V Sloveniji smo že zdaj zbrali okoli dvajset partnerjev, tudi vaš Inštitut je med njimi, in delo teče po predvidenem načrtu. Anekdotično naj opišem dosedanje izkušnje pri prvem projektu z mitično primerjavo: z mitom o nastanku sveta iz kaosa, saj imamo spočetka pred očmi pravo zmešnjavo predlogov, pogledov, pomislekov, izkušenj in tako dalje, vendar pa je prav zato končni izdelek blizu popolnosti. Morda pa sem preveč domišljal.

RAMOVŠ: Kot predsednik AGE-a imaš tudi nek pogled naprej. AGE je mlada organizacija, ki se je zelo razvila v politično in razvojno smer za dviganje kakovosti staranja. Kakšne so njegove vizije za prihodnost glede na to, da se v Evropi problematika staranja demografsko, gospodarsko in politično stopnjuje?

SEDMAK: Najprej moram povedati, da AGE zagovarja medgeneracijsko vzdržne rešitve. To preprosto pomeni, da nobena generacija ne sme živeti na račun drugih generacij. V AGE smo zelo vztrajali pri zahtevi, da mora biti leto 2012 ne samo leto aktivnega staranja, marveč tudi leto medgeneracijske solidarnosti, kot je Slovenija predlagala že na Brdu ob predsedovanju EU – brez medgeneracijske solidarnosti si tudi aktivnega

staranja ne predstavljamo. Še enkrat poudarjam, da aktivno staranje pomeni vključevanje starejših ljudi v družbo na način, ki jim omogoča, da družbi prispevajo tisto socialno vrednost, ki se žal ne meri z denarjem kot tržna vrednost. Ob vsem tem se moramo zavedati, da preživljamo krizne čase, ki so krizni tudi v globalnih razsežnostih, v krizah pa so močni finančni lobiji še zlasti aktivni, ko je treba, potem ko so dobičke individualizirali, kar pomeni, spravili v svoje žepe, izgube socializirati, se pravi zaračunati državljanom. Pri tem so najbolj ogroženi najrevnejši. Preden začnemo govoriti o finančni vzdržnosti socialnih sistemov, bi morali spregovoriti o socialni vzdržnosti finančnih in bančnih sistemov. V takšnem okolju bi morali zastaviti svoj glas za to, da ostane Evropska unija skupnost držav s socialnim tržnim gospodarstvom, da se ne amerikanizira, marveč se vnovič in okrepljeno ter predvsem z zavestno politično voljo vrne k tistemu vzorcu, ki je bil za evropske demokracije značilen za obdobje po letu 1945, kjer je za razvojem in dolgoletno družbeno in politično stabilnostjo stala socialno občutljiva država. To ostaja osnovna vizija naše prihodnosti.

RAMOVŠ: Predsednik AGE-a, ki je partnerica Evropske komisije, Evropskega parlamenta, je Slovenec. Slovenske organizacije – Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje, Mestna zveza upokojencev in še kdo – smo polnopravni člani AGE-a. Recimo torej še kako besedo na temo: AGE in Slovenija.

SEDMAK: Ne glede na spore in težave – ali pa zaradi njih, kdo ve – ostaja Slovenija socialno občutljiva država in tudi Slovenci kot ljudje smo socialno občutljivi. Nismo popustili pritisku individualizacije družbe, mislim, da se konec koncev še vedno dojemamo ne samo kot država, marveč tudi kot skupnost z občutkom, da drugi okoli tebe niso samo material, ki ga je treba uporabiti in zlorabiti v lastno korist, skupnost pa naj gre po zlu. Žal pojema v svetu zavest o tem, da je moja

blaginja odvisna od blaginje celote. AGE je zavezana, da prav to zavest na nacionalni in evropski ravni utrjuje, širi in se v njej vzgaja. Pododdelek te vzgoje je seveda vzgoja za solidarnost in sožitje med generacijami. AGE in njene nacionalne ter regionalne organizacije nimajo velikih vzvodov za velike in hitre spremembe, imajo pa veliko drobnih zaveznikov, podpornikov in volje, da nekaj storimo, da nam ni vseeno.

Zakaj smo Slovenci v AGE tako uspešni, ne samo pri predsedovanju, tudi prijatelj Božidar Voljč velja za dragocenega sodelavca? Najlažji odgovor, ki ga imam: Smo majhni, vendar veljamo za resne.

VOLJČ: Zagotovo si v času svojega podpredsednikovanja zbral tudi tolikšne reference, da so te tudi zaradi tega prepričevali h kandidaturi za predsednika.

SEDMAK: Kako naj se izognem bahanju? Imel sem pač srečo, da sem bil zraven, ko se nam je vse, česar smo se lotili, posrečilo, ker so vsi naši ljudje poprijeli za delo. V tem času so se za AGE začele zanimati tudi druge evropske krovne nevladne organizacije, tako da smo bili kmalu tudi del širše mreže. Samo letos v prvih sedmih mesecih so bili bodisi voljeni funkcionarji AGE ali pa zaposleni iz osrednje pisarne na več kot štiridesetih različnih dogodkih, od konferenc in posvetov do delavnic in okroglih miz. In letos oktobra sem sodeloval na sedmih mednarodnih konferencah v šestih različnih državah in povsod je bilo treba predstaviti delo AGE, pa naj je šlo za minulo, kot sta Listina in WeDO, ali za prihodnje načrte, kamor sodijo priprave na učinkovit izkoristek Evropskega leta aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti. Drugi iz vodstva AGE so v tem času verjetno prispevali enako količino dela, verjetno pa še več. Vse, kar lahko rečem, je, da moram biti prav hvaležen za priložnost, ki jo imam, ko lahko sodelujem pri rasti nekega gibanja, čeprav gre včasih za dolgo in naporno učno uro. Zasluge zanjo gredo drugim.

3. PREDSEDNIK LJUBLJANSKE ZVEZE UPOKOJENCEV IN DNEVNI CENTRI

RAMOVŠ: Po upokojitvi si zavzeto delal za ljubljansko upokojensko zvezo. To je velika organizacija, včasih je združevala nad sto društev po krajevnih skupnostih in podjetjih.

SEDMAK: Pravzaprav nas je še vedno okoli 70 v Ljubljani in še dodatnih 30 v primestnih občinah, vsega skupaj približno 100 društev. Gre predvsem za lokalno vezana društva, je pa tudi res, da središče mesta hira, bolj aktivna pa so društva, ki so na obrobju mesta. To pa je povezano z našo znanstveno sicer nepreverjeno ugotovitvijo, da je mestna vertikala, se pravi območje blokov in stolnic, območje osamljenosti in zapiranja vrat, medtem ko območja, kjer mesto postaja bolj vodoravno in plosko, še vedno ohranjajo občutek za sosesko in sosedstvo, za pogovor »čez plot« in sosedsko pomoč. Drugi primanjkljaj je nastal, ko so začela propadati nekdanje cvetoča podjetja, ki so, ko so še cvetela, podpirala ohranjanje pripadnosti podjetju tudi po upokojitvi tako, da so podpirala nastajanje tako imenovanih klubov in aktivov svojih upokojencev. Smo pa začeli prav za te mestne dele iskati druge rešitve za preboj iz osamitve in osamljenosti.

VOLJČ: Koliko odstotkov v Zvezi društev upokojencev Slovenije (ZDUS) predstavljate? In kakšne so te druge rešitve?

SEDMAK: Največ 15 odstotkov. Recimo, da je v teh društvih 33.000 članov; tako stoji v statističnih poročilih, ki jih dobimo. Potrebno je povedati, da je Zveza društev upokojencev razčlenjena na pokrajinske zveze, kar je izum nekdanjega predsednika ZDUS-a, gospoda Gobca. Ta rešitev nam ni bila posebno pri srcu, razloga pa sta dva. Za sama društva je zaradi statutarnih nedoslednosti nastalo dvojno včlanjevanje, saj so društva tako člani pokrajinskih zvez kot tudi ZDUS. Druga težava pa je, da pokrajinska zveza nima institucionalnega partnerja v pokrajini, ker pokrajini po dvajsetih letih samostojnosti še

vedno nismo oblikovali. Svoje delo opravljamo s podporo Mestne občine Ljubljana, zato smo ohranili dosedanje poimenovanje, t.j. Mestna zveza upokojencev Ljubljana. V Evropi je zdaj že težavno odkriti enotno nacionalno organizacijo upokojencev ali upokojenskih društev, ker gre vsaj s politološkega gledišča za relikv totalitarnih družb, ki so dajale prednost enovitim organizacijam, ker jih je bilo lažje nadzorovati. Demokracije dajejo prednost pluralizmu. Ne glede na takšen načelen pogled pa ima enovita organizacija svoje prednosti, če je pravilno vodena. Morda bi kazalo več pristojnosti in sredstev prenesti prav na regionalne organizacije, ki bi jih nato namesto enovite povezovala bolj ohlapna krovna organizacija, za kar so se odločili denimo v Nemčiji, kjer vrsto organizacij upokojencev ali za upokojence povezuje BAGSO. Ampak to razmišljanje je za zdaj res zgolj teoretično.

Nove rešitve pa so naši Dnevni centri aktivnosti za starejše, ki so tudi že prerasli otroško srajčko in so že postali centri za povezovanje več generacij. Vsak »mlad« predsednik – *neos* v stari grščini pomeni mlad in nov – mora pokazati nekaj ambicije, nekaj novega, in tako sem hotel prenesti nemška srečevališča ali Seniorentreffpunkte na slovenska tla. Na pravo pot me je spravila danska kolegica z opozorilom, da sama srečevališča še ne rešujejo težav z osamljenostjo in izločenostjo starejših iz družbenega tkiva; treba jim je, kot je rekla, ponuditi smotrne dejavnosti. Potem sem nekaj časa blodil okoli občinskih velmož in velžena, dokler se nisva srečala s tedanjim podžupanom Milošem Pavlico, ki je rekel takole: »Ti naredi projekt, mi pa ga bomo, če bo dober, financirali.« Projekt je bil očitno dober, ker so ga in ga še vedno financirajo. Obsegal je približno trideset, štirideset strani in na občini so zanj rekli, da je to eden od redkih programov, iz katerega je bilo razvidno, kaj hočemo delati. Novembra nastaja že četrti dnevni center aktivnosti v naši režiji, tokrat na Viču.

RAMOVŠ: Na kakšni osnovi pa si sestavil ta program?

SEDMAK: Tu postaja zgodba skorajda šala. Šli smo najprej v tri ali štiri stolpnice in ljudi spraševali, koliko sosedov v bloku poznajo po imenu, koliko je takih, da se z njimi redno družijo, in koliko je tistih, s katerimi včasih spregovorijo kakšno besedo. Gre za stavbe, v katerih je po trideset ali štirideset stanovanj. Kar smo slišali, je bilo katastrofalno: stanovalci so v povprečju poznali med štiri in pet sosedov, pogovarjali so se komaj s katerim. Odkrili pa smo dve starejši upokojenki vdovi, ki sta si skupaj pripravljali obroke. Kot rečeno, obrobje mesta diha drugače. Do tu nič šaljivega. Šala se je začela nekaj let pozneje, ko smo odkrili metodologijo bruseljske svobodne univerze in tudi Svetovne zdravstvene organizacije, ki skušata uveljaviti isti pristop. Zlasti bruseljska svobodna univerza je v enega od svojih projektov začela z mini raziskavo, v katero je vključila starejše, potem ko jih je seznanila z osnovnimi orodji povpraševanja. Vključila jih je v pripravo zasnove projekta, nato še v njegovo izvedbo ter za konec še v nadzor.

Tako smo kot slepa kura našli zrno in najrajši rečem, da s tem kolesa sicer nismo izumili, smo pa dosegli, da se je začelo vrteti. O programih, v zdaj že štirih centrih, odločajo kar ljudje sami, ki po navadi v svojih vrstah najdejo tudi strokovnjaka za vodenje programa, pa naj gre za učenje jezikov, jutranjo telovadbo, jogo, seznanjanje s književnostjo ali kako drugo primerno vsebino. V sezoni, ki jo prekinejo poletne počitnice, ko obisk upade, ponuja vsak center med 28 in 32 različnih vsebin tedensko. Pri tem nam centri pokajo po šivih. Kar človeka posebej razveseli, pa je visoka stopnja identifikacije z njimi. In čisto človeške izkušnje, denimo izkušnja z zdaj že pokojnim Cirilom, ki je center obiskoval, ko jih je imel že 95 in je moral v dom za starejše, pa je še vedno prihajal na obiske praktično do smrti. Ali Jože, ki je bil ob smrti žene duševno povsem na tleh, pa se je po nekaj mesecih pobral v družbi s prijatelji v centru in je zdaj spet veseli stari Jože. Tretja lepa izkušnja je kulinarčne narave, ko so se za štedilnikom

ob veliki noči znašle katoličanke, pravoslavne in muslimanke potem, ko so si povedale to in ono o praznovanjih v svojem okolju, nato pa kuhale in pekle. Takšnega ekumenizma doslej še ni bilo. Tudi jaz sem bil zraven, pri jedi seveda. Egoistično, ampak tako je bilo.

RAMOVŠ: *Je bilo dobro od vseh treh?*

SEDMAK: Od vseh treh. Gre pač za dogodek, ki pove, kako so ljudje v primernem okolju pripravljene seči prek meja predsodkov in pregrad. Zame je šlo za primer človeške strpnosti, strpnosti med ljudmi, ki so v istih življenjskih okoliščinah in morajo presegati starost, osamelost in morda tudi bolezen. Seveda smo prisluhnili in jedli tudi ateisti. Pravo veselje je videti ljudi, ki so se rešili osamelosti, se spet vključili v socialno tkivo, našli smisel bivanja, se vključili tudi v prostovoljstvo, družabništvo, skratka se ponovno aktivirali.

RAMOVŠ: *Denar dobite za delo, za zaposlene.*

SEDMAK: Da, kar pomeni, da so sredstva namenjena izvajanju programov. Za opremo moramo seveda poskrbeti sami in iskati druge vire. Kar je nadvse težko.

RAMOVŠ: *V Ljubljani so torej že štirje centri?*

SEDMAK: Pravzaprav jih je več, vendar malce drugačnih. S štirimi upravlja Mestna zveza upokojujencev. Precej podoben center in – bodimo pošteni – z boljšimi pogoji je organizirala gospa Bojanka Genorio v domu starejših občanov na Fužinah. Mesto financira še en invalidski center in dva centra za dnevno oskrbo, kar pa je že zahtevnejša oblika oskrbe.

V pojasnilo moram povedati, da se tako na evropski kot tudi na nacionalni ravni zavzema mo za nekaj, čemur smo rekli zveznost ponudbe storitev, kar naj bi postal tudi eden od kriterijev kakovosti v programu WeDO in kar v človeškem jeziku pomeni, da se mora ponudba stopnjevati v skladu z naraščanjem potrebe po pomoči. Dolga leta smo poznali v bistvu samo najzahtevnejšo, to je dom upokojujencev, oziroma institucionalno

oskrbo in varstvo. V tej zveznosti Mestna zveza trenutno pokriva dve prvi stopnici, kot prvo sve-tovalnice in kot drugo centre aktivnosti. Veriga se potem nadaljuje z dnevnim varstvom, oskrbo na domu, domskim varstvom in končno s pali-ativno oskrbo. Ob tem seveda potrebujemo še raziskovalno dejavnost, to je obnavljanje nekoč slavne slovenske gerontologije. Se pa zamisel o tej prvi in drugi stopnji podpore starejšim širi. Svoj center imajo v Renčah, pa v Šempetru pri Novi Gorici, v Kopru je dal župan upokojencem raz-košne prostore nekdanje kavarne, priprave tečejo v Mariboru, v Logatcu se zavihali rokave in so neposredno pred odpiranjem prostorov, v katere so vložili predvsem prostovoljsko delo. Skratka že pred evropskim letom aktivnega staranja se vse bolj uspešno aktivno staramo.

VOLJČ: Ali je vloga teh centrov tudi v medgeneracijskem sožitju, o katerem si prej govoril?

SEDMAK: Tudi. V to nas občasno prisilijo tudi objektivne razmere. Prostori na Puhovi so na primer sorazmerno majhni, v bližini pa je mladinski center, tako da je prišlo do intenzivne izmenjave prostorov – tudi zato, ker so voditeljice v naših centrih sorazmerno mlade. Z nami rade sodelujejo šole in vrteci, na Gosposvetski smo imeli ob torkih večerno srečanje invalidov na vozičkih, na Puhovi so se v terapevtske namene srečevali lastniki psov in avtistični otroci.

RAMOVŠ: Kakšno življenjsko izkušnjo bi nam povedal za sklep tega pogovora Marjan Sedmak – klasično izobražen humanist, časnikar, svetovljan, predsednik evropskih upokojencev?

SEDMAK: Še nikoli nisem tako užival kot zdaj, ampak še nikoli tudi nisem tako veliko delal kot zdaj. To je tisto, čemur jaz pravim gospodinjsko delo. Nikoli ne veš, kaj te bo doletelo. Ko smo bili v službi, smo vedeli, kaj bo med deveto in deseto in kaj te čaka ob dveh, skratka urnik je bil določen. Tu pa si kot gospodinja ali mati, ki

nikoli ne ve, kdaj bo spet treba menjati plenice – ne me jemati dobesedno, naši varovanci tega ne počnejo. Ampak ko vidiš zadovoljstvo drugih, si zadovoljen tudi sam.

VOLJČ: Jaz moram reči, da sem te z užitkom poslušal. Se ti pozna klasična šola, ki sva jo skupaj končala. Namreč tam ni bilo dovoljeno uporabljati mašila, govoriti smo morali lepo, tekoče.

SEDMAK: Saj smo jih preklinjali, te latinske šole, potem pa sem jim bil hvaležen takoj, ko sem jih končal. Nikoli ne bom pozabil, kako me je privzdignilo pri vajah na fakulteti, ko smo pri profesorju Viktorju Korošču, izjemnem znanstveniku in poznavalcu antičnih pravnih sistemov, brali Justinijanove digeste. Pred menoj so jih brali neklasiki in se spotikali prek teksta, in profesor Korošec, sicer izjemno vljuden človek, se je mrščil. Ko sem bil na vrsti, nisem razumel niti besede. Justinijan je zelo zapleten, jezikovno in pravno, ampak bral sem pravilno! In se je profesor obrnil k meni in rekel: »Vi ste pa klasik, kolega!« Bil sem v sedmih nebesih in že samo zaradi tega bi ponovno uvedel latinščino v višje razrede osem-oziroma devetletke in v gimnazijo. Res da je malo elitistična, vendar pa škoduje tudi ne. Osem let muk sem odpustil vsem profesorjem, ki smo jih imeli. Latinščina te nauči stavek razvozlati in ga spet sestaviti tako, da lepo teče tudi v slovenščini. Da ti občutek za skladnost, za tuje jezike, ne samo za latinščino. Pa še nekaj. V glavo so nam z latinščino vcepili tudi sistem vrednot, kaj je *fas* in kaj *nefas*, in kako je nekdo za rimsko republiko držal roko v ognju in ni trenil z očesom.

VOLJČ: Gaius Mucius Scaevola. Ampak ni nič trpel. Imel je siringomielijo. To sem izvedel pri medicini.

SEDMAK: Ampak tega tedaj še nisva vedela. Hočem reči: skozi klasično vzgojo in izobraževanje ti postavljajo vzornike. Sicer pa je čas, dragi kolega klasik, da se nehava bahati. V latinščini je *classicus* tudi veslač na galeji ...